

Київський університет імені Бориса Грінченка

ISSN 2311-2409 (Print)

ISSN 2412-2009 (Online)

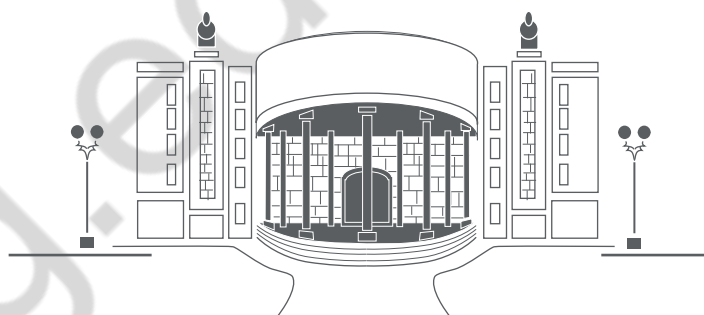
DOI: 10.28925/2311-2409.2023.40

Педагогічна ОСВІТА: *теорія і практика*

Pedagogical Education:
Theory and Practice

Психологія
Педагогіка

Psychology
Pedagogy

Збірник
наукових праць

№ 40 (2) • 2023

Рік заснування — 2001
Виходить двічі на рік

The year of foundation — 2001
Frequency: semi-annual

Київ • 2023

ЗАСНОВНИК

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Педагогічна освіта: теорія і практика Психологія. Педагогіка

Науковий журнал

№ 40 (2) 2023

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 19961-9761 ПР,
видане Державною реєстраційною службою України
28.05.2016 р. (перереєстрація)

Липень — грудень

Головна редакторка:

Паламар Світлана Павлівна,
кандидатка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця (Україна).

Рік заснування — 2001

Виходить двічі на рік

Заступниця головної редакторки:

Хоружа Людмила Леонідівна,
докторка педагогічних наук, професорка (Україна).

Наукове фахове видання «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і доктора філософії (PhD) зі спеціальностей: 011 — «Освітні, педагогічні науки»; 012 — «Дошкільна освіта»; 013 — «Початкова освіта»; 015 — «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р. № 886); 053 — «Психологічні науки» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 26.11.2020 р. № 1471)

Відповідальна секретарка:

Козир Маргарита Валентинівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна).

Журнал індексується
в міжнародних бібліографічних базах
Google Scholar, ResearchBible, Index Copernicus

Журнал підтримує політику відкритого доступу

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 10 від 30.11.2023 р.)

Технічна секретарка:

Билан Ольга Миколаївна (Україна).

Редакційна колегія:

Ляпунова Валентина Анатоліївна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Зданевич Лариса Володимирівна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Нежива Людмила Львівна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Котенко Ольга Володимирівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна);
Кизенко Василь Іванович,
кандидат педагогічних наук (Україна)
Варченко-Троценко Лілія Олександрівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна);
Вембер Вікторія Павлівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна);
Савенкова Ірина Іванівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Скрипник Тетяна Вікторівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Сергеєнкова Оксана Павлівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Лозова Ольга Миколаївна,
докторка психологічних наук (Україна).

У журналі публікуються розвідки, присвячені актуальним проблемам педагогіки і психології; результати фахових, теоретичних й експериментальних досліджень психологічної і педагогічної галузей освітянського напрямку наукового знання та методичного забезпечення педагогічного процесу за результатами наукових пошуків.

Іноземні члени редакційної колегії:

Смирнова-Трибульська Євгенія
(*Sturynova-Trybulska Eugenia*),
докторка габілітована (Республіка Польща);
Малах Йозеф (*Malach Josef*),
доктор педагогічних наук (Чеська Республіка);
Пападопулос Ісаак М. (*Papadopoulos Isaak M.*),
доктор філософії, доцент кафедри педагогіки та емерджентної грамотності,
Міжнародний грецький університет, Греція.

URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal>

ISSN 2311-2409 (Print)

ISSN 2412-2009 (Online)

DOI:10.28925/2311-2409.2023.40

FOUNDER

BORYS GRINCHENKO
KYIV UNIVERSITY

Certificate of State Registration of Printed Mass Media
KV № 19961-9761 PR,
issued by the State Registration Service of Ukraine
28.05.2016
(re-registration)

The year of foundation: 2001
Frequency: semi-annual

Scientific professional publication “**Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy**” is included in the List of Scientific Professional Publications of Ukraine (Category “B”), in which the results of dissertations for the degree of Doctor of Science and Doctor of Philosophy (PhD) can be published in the following specialties: 011 — “Educational, Pedagogical Sciences”; Preschool Education”; 013 — “Primary Education”; 015 — “Professional Education (by specializations)” (approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 dated 02.07.2020); 053 — “Psychological Sciences” (approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1471 dated 26.11.2020)

The journal is indexed
in international bibliographic databases Google Scholar,
Research Bible, Index Copernicus

The journal supports open access policy

Recommended for publication by the Academic Council
of Borys Grinchenko Kyiv University
(*Rec. No 10 dated 30.11.2023*)

The journal publishes findings on current issues of pedagogy and psychology; results of professional, theoretical and experimental research on psychological and pedagogical branches of educational direction of scientific knowledge and methodical maintenance of pedagogical process, according to the results of scientific researches.

URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal>

ISSN 2311-2409 (Print)
ISSN 2412-2009 (Online)
DOI:10.28925/2311-2409.2023.40

Pedagogical Education: Theory and Practice Psychology. Pedagogy

Scientific Journal

№ 40 (2) 2023

July — December

Chief Editor:

Palamar Svitlana,
PhD in Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow
(Ukraine).

Deputy Chief Editor:

Khoruzha Lyudmyla,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine).

Executive Secretary:

Kozyr Margaryta,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine).

Technical Secretary:

Bylan Olga (Ukraine).

Editorial Board:

Lyapunova Valentina,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Zdanevych Larysa,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Nezhyva Lyudmyla,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Kotenko Olga,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Kyzenko Vasyl,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Varchenko-Trotsenko Lilia,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Wember Victoria,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Savenkova Iryna,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Skrypnyk Tetyana,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Sergeenkova Oksana,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Lozova Olga,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine).

Foreign members of Editorial Board:

Smyrnova-Trybulska Eugenia,
Doctor Habilitat (Republic of Poland);
Malach Josef,
Doctor of Pedagogical Sciences (Czech Republic);
Papadopoulos Isaak M.,
PhD, Assistant Professor of Pedagogy
and Emergent Literacy,
International Hellenic University, Greece.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

<i>Братко М.</i> Чинники академічного успіху майбутніх педагогів: інноватика, лідерство	6
<i>Желанова В., Крижановська В.</i> Трансформація діяльності університетських аналітичних центрів у контексті викликів сьогодення	13
<i>Леонтєва І.</i> До проблеми розбудови екосистеми вищої педагогічної освіти	19

РОЗДІЛ II ЄВРОПЕЙСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

<i>Fabbi C., Viunnyk V.</i> Reggio Emilia approach in interaction with young children	26
<i>Torgyik J., Rego H.</i> Experience of inclusive education in Hungary	32

РОЗДІЛ III ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

<i>Дика Н.</i> Траекторія ефективної комунікації вчителя: особливості професійно-мовленнєвого спілкування	39
<i>Кузнецова Г.</i> Становлення української фонетики та методики її навчання в освітніх закладах	49
<i>Гаращенко Л., Літіченко О., Шинкар Т.</i> Підготовка майбутніх вихователів до педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей раннього віку	52
<i>Голота Н., Карнаухова А.</i> Особливості підготовки вихователів до формування просторових орієнтувань дітей раннього віку	59
<i>Козир М., Сад А.</i> Виклики та ризики впровадження інноваційних практик у вищу освіту України	65
<i>Шкляєва Г., Бровата О., Ільченко О.</i> Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у контексті формування соціокультурного світу дитини дошкільного віку	70

РОЗДІЛ IV ПСИХОЛОГІЯ І СОЦІОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКИ

<i>Цюман Т., Рева О.</i> Психологічна культура формування в учнів 5-6 класів особистої гідності, безпеки життя та громадянської позиції	79
<i>Павлюк Р., Повіренна І.</i> Психолого-педагогічний супровід молодших школярів з порушенням мовлення в умовах спеціального закладу освіти	85

РОЗДІЛ V НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

<i>Бойченко В.</i> Індивідуальна траекторія професійного вдосконалення педагога: результати наукової розвідки	93
<i>Сіроштан К., Павлюк Р.</i> Особливості просвітницької роботи в територіальній громаді щодо надання логопедичних послуг	101

CONTENTS

CHAPTER I THEORETICAL FUNDAMENTALS OF MODERN PEDAGOGY DEVELOPMENT

<i>Bratko M.</i> Factors of academic success of future teachers: innovation, leadership	6
<i>Zhelanova V., Kryzhanovska V.</i> Transformation of the activities of university analytical centers in the context of today's challenges.	13
<i>Leontieva I.</i> To the problem of building the ecosystem of higher pedagogical education	19

CHAPTER II EUROPEAN SCIENTIFIC STUDIES

<i>Fabbi C., Viunnyk V.</i> Reggio Emilia approach in interaction with young children	26
<i>Torgyik J., Rego H.</i> Experience of inclusive education in Hungary	32

CHAPTER III APPLIED ASPECTS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE

<i>Dyka N.</i> The trajectory of effective teacher communication: features of professional speech communication	39
<i>Kuznetsova H.</i> Formation of Ukrainian phonetics and its teaching methods in educational institutions	49
<i>Harashchenko L., Litichenko O., Shynkar T.</i> Preparation of future educators for pedagogical support of play activities of young children.	52
<i>Golota N., Karnaukhova A.</i> Peculiarities of training educators for the formation of spatial orientations of young children	59
<i>Kozyr M., Sad A.</i> Challenges and risks of implementing innovative practices in higher education of Ukraine	65
<i>Shklyayeva G., Brovata O., Ilchenko O.</i> Education of a valuable attitude to the Motherland in the context of the formation of the socio-cultural world of a preschool child.	70

CHAPTER IV PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENCE

<i>Tsyuman T., Reva O.</i> Psychological culture of formation of personal dignity, safety of life and civic position in students of 5-6 grades	79
<i>Pavlyuk R., Povireнна I.</i> Psychological and pedagogical support of younger schoolchildren with speech disorders in the conditions of a special educational institution.	85

CHAPTER V SCIENTIFIC EXPLORATION OF YOUNG SCIENTISTS

<i>Boychenko V.</i> Individual trajectory of professional improvement of a teacher: results of scientific research.	93
<i>Siroshтан K., Pavlyuk R.</i> Peculiarities of educational work in the territorial community regarding the provision of speech therapy services.	101

Голота Н.,

доцент кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент
n.holota@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0003-3748-753X

Карнаухова А.,

доцент кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
a.karnaukhova@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-6476-8084

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається сутність поняття «просторові орієнтування» і його компоненти; особливості формування просторових орієнтувань у дітей раннього віку. Проаналізовано результати досліджень щодо підготовки вихователів до формування елементарних математичних уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Відзначено, що сучасна система дошкільної освіти потребує висококваліфікованого вихователя, здатного ефективно формувати просторові орієнтування дітей раннього віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, враховуючи надзвичайну важливість просторових уявлень для розвитку дитини. Визначено підґрунтя теоретико-світоглядних засад фахової підготовки майбутнього педагога до формування просторових уявлень дітей раннього та дошкільного віку, окреслено зміст підготовки вихователя до формування просторових орієнтувань дітей раннього віку, що передбачає засвоєння студентами характеристик категорії «простір», знання психофізіологічних характеристик розвитку дітей раннього віку; засвоєння психологічних особливостей формування просторових орієнтувань дітьми раннього віку; оволодіння психологічним, педагогічним і методичним інструментарієм формування просторових орієнтувань дітей раннього віку у різних видах діяльності.

Ключові слова: діти раннього віку; заклад дошкільної освіти; просторові уявлення, просторові орієнтування, освітній процес; підготовка вихователів.

© Голота Н., Карнаухова А., 2023

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

Вступ. На сучасному етапі розвитку системи вітчизняної освіти посилюється увага до розвитку та освіти дітей раннього та дошкільного віку. Так, зокрема, акцентується увага на тому, що ранній вік є визначальним для формування особистості дитини та найбільш сприятливим до соціальних і педагогічних впливів. Саме в цьому віці зароджуються елементарні уявлення про себе, інших людей, властивості об'єктів та явищ навколишнього світу, відбувається засвоєння способів дій з різними предметами.

Водночас, як зазначено в Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020 р.), суттєвою прогалиною сучасної дошкільної освіти України є відсутність системи суспільних впливів на ранній розвиток дитини від народження до трьох років. Дійсно, практика дошкільної освіти засвідчує, що, на жаль, ранній вік є недостатньо оціненим у практиці суспільного та сімейного (домашнього) виховання для забезпечення повноцінного розвитку дітей раннього віку: з одного боку батьки та сімейні вихователі (або педагоги, що

працюють у Центрах раннього розвитку) вважають, що багато відомих й «розкручених» методик можна й треба застосувати для розвитку дітей раннього віку, інколи (або досить часто) ігноруючи вікові особливості дитини та її можливості й потреби, з іншого — батьки та педагоги вважають, що для повноцінного розвитку дитини цієї вікової категорії достатньо лише догляду та піклування про її фізичний розвиток, а формування пізнавальної активності треба цілеспрямовано починати згодом — чи в умовах закладу дошкільної освіти, Центру розвитку, умовах домашнього виховання, або, навіть у початкових класах.

Мета статті. З'ясування особливостей підготовки вихователів в умовах закладу вищої освіти до формування просторових орієнтувань дітей раннього віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Завдання статті. Висвітлення особливостей підготовки вихователів до формування просторових орієнтувань дітей раннього віку.

Аналіз сучасних психологічних та педагогічних досліджень. Аналіз наукових досліджень в контексті означеної проблеми свідчить про те, що питання важливості формування просторових орієнтувань дітей раннього віку були висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних педагогів та психологів, як-от: Дж. Брунера, Л. Венгера, Л. Виготського, О. Запорожця, К. Щербакової, О. Фунткової, Н. Яришевої, Л. Зайцевої та інших.

Наукові розвідки вітчизняних науковців окреслюють зміст та особливості підготовки вихователів закладів дошкільної освіти. Зокрема у наукових доробках Г. Беленької розкрито особливості засвоєння фахових компетентностей майбутнього вихователя; у дослідженнях Л. Загородньої зроблено акцент на розвитку педагогічної майстерності майбутнього вихователя; Н. Грами — на підготовку майбутнього вихователя до формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Сучасна дошкільна освіта акцентує увагу педагогів та батьків на суб'єктності освітнього процесу, а саме на тому, що дитина, починаючи з раннього віку, є активним його учасником, здобувачем знань й необхідних умінь та компетенцій. Водночас, процес формування просторових уявлень є досить складним процесом і потребує допомоги (й керівництва) дорослого. Тому досить важливим видається оптимальне поєднання управління вихователем пізнавальним процесом дітей раннього віку та забезпечення можливості й створення умов для того, щоб дитина була суб'єктом освітнього процесу, із задоволенням засвоювала необхідні для її розвитку знання та уявлень й могла їх використовувати у повсякденному житті. Особливо цінними для нашого дослідження є результати досліджень Н. Грами, яка стверджує, що впродовж дошкільного дитинства сенсорна

культура формується у взаємозв'язку з розвитком мовлення та мислення, оскільки сприймання збагачує мислення чуттєвим матеріалом та навпаки. Дослідниця зазначає, що відчуття та сприймання розгортаються як особливі дії аналізаторів, спрямовані на обстеження предмета, визначення його якостей і властивостей. Протягом дошкільного дитинства сенсорні процеси виокремлюються у самостійні довільні дії, на основі яких формуються способи спостереження, дослідницько-пошукової діяльності [Грама].

Виклад основного матеріалу. Стандарт вищої освіти України спеціальності 012 Дошкільна освіта (ступінь вищої освіти — бакалавр) визначає наступні цілі підготовки майбутніх вихователів, а саме: підготовка фахівців до розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти [Затверджений стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 № 1456)]. З 2019 року на заваді звичної організації освітнього процесу постали виклики пандемії Covid-19 та переходу до змішаного формату, з 2022 року — повномасштабна війна. Загалом у підготовці фахівців виділяють професійну складову та особистісну складову готовності майбутнього спеціаліста. До професійної підготовки майбутніх фахівців відносять формування інтегральної компетенції, загальних та спеціальних компетентностей, проте не менш важливим є формування особистісної складової — формування так званих «soft skills», креативність, безперечної стресостійкість, вміння долати емоційну напругу. В умовах сьогодення ми маємо також формувати у студентів таку якість як стресостійкість та вміння долати емоційну напругу, оскільки сьогодення сповнене безліччю факторів, що провокують стрес не лише у педагогів, а і у дітей [9, с. 7].

У контексті нашого дослідження зазначимо, що у ранньому дитинстві малюк навчається орієнтуватися у навколишньому, накопичує враження від пізнання особливостей предметів, що оточують його, розширює власний чуттєвий досвід. Захоплюючий процес пізнання, експериментування з різними предметами, пізнання їх властивостей та особливостей різних матеріалів, дослідницька діяльність дітей сприяє формуванню у їх свідомості картини світу. Сучасні психологічні та педагогічні дослідження розкривають виняткову роль освоєння часу та простору у побудові дитиною цілісної картини світу, усвідомлення свого місця в ньому. Зокрема, дослідження науковців лабораторії психології дошкіль-

ника Інституту психології імені Г. Костюка НАПН України стверджують, що у перші роки життя у дитини через адресовані їй почуття, пісні, пестування, потішки, колісанки формується відчуття власної причетності до світу, персонального залучення до загального устрою світу, система основних просторових координат, що допомагають самовизначитись в сутнісних і життєво важливих стосунках з великим оточуючим світом [10, с. 75].

Поступове пізнання дитиною простору й часу впливає на всі сфери її взаємодії з дійсністю, забезпечуючи успіх в освоєнні навколишнього світу, в оволодінні різними видами діяльності, соціалізації, розширенні простору її життєдіяльності. У психологічних дослідженнях (І. Бех, О. Кононко, Т. Піроженко та ін.) дошкільний вік розглядається як період становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень: розвивається розуміння довкілля, ставлення до нього, усвідомлення свого місця в ньому. Значення просторово-часових уявлень для розвитку та становлення світоглядних особливостей дітей раннього та дошкільного віку є визначальним.

Система просторових уявлень як одна зі складових психічної діяльності починає формуватися у ранньому віці. Дослідники відмічають, що просторові орієнтування виникають досить рано, однак це більш складний процес, ніж розрізнення якостей предмета. Індивідуальний розвиток дитини розпочинається зі сприйняття та засвоєння властивостей елементів навколишнього матеріального середовища в їх просторовому розміщенні. Тобто малюк локалізує оточуючі його предмети по відношенню до себе, до свого тіла в залежності від того, коли знаходиться на місці чи пересувається. Метою рухів та дій дитини є предмети; це спосіб орієнтування у просторі та підґрунтя формування конкретних перших просторових уявлень. Таким чином, у дитини поступово розвивається здатність використовувати власну сенсорну систему в процесі дослідницької діяльності.

На сьогодні в освітньому процесі закладів дошкільної освіти створюються умови для того, щоб дитина була активним суб'єктом пізнання, активно виявляла свій творчий потенціал у різних видах діяльності. Однак, формування просторових уявлень — складний процес, який потребує спеціально створених умов та відповідного освітнього середовища. Особливо це стосується дітей раннього віку. Відкрити для дитини різноманітність світу предметів, нові способи дій з ними може лише дорослий. Таким чином, велике значення у процесі оволодіння дітьми просторовими орієнтуваннями належить дорослому. Зважаючи на те, що саме сенсорно-пізнавальна активність є основою пізнавальної діяльності як умови ефективного оволодіння іншими видами діяльності, основними чинниками, які вплива-

ють на її розвиток, визначають природну дитячу допитливість та спрямовуючу, стимулюючу діяльність педагога. Дослідники Н. Гавриш, В. Рагозіна, С. Васильєва розглядають багатство чуттєвих вражень як основу для розвитку образного мислення й формування уявлень про світ, зафіксованих у мові [2, с. 109].

В сучасних умовах розвитку дошкільної освіти існують певні протиріччя до організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, Центрах розвитку дітей раннього та дошкільного віку та в умовах домашнього виховання: в деяких випадках здійснюється акцент на прискорення, інтенсифікацію розвитку дитини (що не завжди призводить до позитивних результатів й переобтяжує дитину, бо не враховує її когнітивних, фізіологічних та психологічних можливостей), інколи — обмежується лише доглядом, піклуванням та фізичним розвитком.

Але слід враховувати, що сучасні діти раннього віку значно вирізняються від своїх однолітків попередніх поколінь високим рівнем пізнавальної активності, мають велику потребу у сприйнятті нового, здатністю швидко переробляти та сприймати інформацію з різних джерел, опановувати гаджети, урізноманітнювати способи застосування вже знайомих предметів в різних видах діяльності.

Нова генерація педагогів дошкільної освіти має бути готовою до побудови освітнього простору в закладі дошкільної освіти, суголосного з цінностями гуманістичної філософії та педагогіки, а саме — допомогти дитини у створенні власної освітньої траєкторії. Сучасна практика дошкільної освіти вимагає розвинених рефлексивних умінь вихователя, які мають бути сформовані вже на етапі університетської підготовки та виявлятися у врахуванні вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей, організаційних та змістових характеристиках освітнього процесу в різних групах закладу дошкільної освіти.

Н. Гавриш зазначає, що розвиток дітей раннього віку потребує такої організації освітнього простору, в якому дитина змогла б успішно розвиватися фізично та реалізовувати свою природну пізнавальну й соціальну активність, відповідну до вікових потреб, набувала б життєвого досвіду, навчаючись діяти, зіставляти й упорядковувати різні предмети й об'єкти [4, с. 4].

О. Дурманенко зазначає, що при плануванні освітнього процесу в групах раннього віку необхідно враховувати психофізичні особливості дітей у цьому віці. Йдеться насамперед про необхідність конкретизації та унаочнення інформації, багаторазового її повторення, умовного «проживання» цієї інформації та апробації різними способами при обов'язковому супроводі дитячої діяльності словом, мімікою та жестами педагога [7, с. 53].

Останні десятиріччя підготовка вихователів закладів дошкільної освіти в Україні зазнає трансформації, модернізуючись відповідно до світових стандартів та запитів суспільства. Посилюється спрямованість на практичну складову підготовки студентів, навчання на дослідженнях, інтеграцію змісту навчальних дисциплін, формування готовності майбутніх вихователів до активного впровадження інновацій в освітній процес закладу дошкільної освіти, уміння жити й працювати в умовах швидкозмінного соціуму, реалізацію професійної підготовки вихователя в процесі діалогічної взаємодії викладача і студентів. Інтеграція освітніх завдань з різних дисциплін спрямована на універсалізацію професійних знань та умінь майбутнього вихователя з різних галузей знань, забезпечує формування відповідних компетентностей і, таким чином, ефективно сприяє його професійній підготовці. Сучасний вихователь має уміло поєднувати традиційні підходи до виховання дітей раннього та дошкільного віку з інноваціями, забезпечуючи цілісний розвиток особистості дитини.

Незважаючи на те, що більшість дослідників відносять просторово-часові уявлення до базису, над яким надбудовуються вся сукупність вищих психічних процесів, розвиток яких сприяє в подальшому швидкому опануванню письма, лічби, читання, у практиці дошкільної освіти розвиток просторово-часового орієнтування традиційно пов'язували з формуванням елементарних математичних уявлень, залишаючи поза увагою те, що знання про властивості різних предметів, їх місцезнаходження, взаємозв'язки між предметами і явищами формуються в процесі різних видів діяльності: експериментуванні, грі, прогулянці тощо. В сучасних умовах інформаційно насиченого простору життєдіяльності суспільства, появі нових галузей знань, прискоренні розвитку самої дитини цього недостатньо: традиційні підходи до організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти не зможуть забезпечити цілісність уявлень дітей про простір та час, та ефективність їх формування у різних видах діяльності.

Підґрунтям теоретико-світоглядних засад фахової підготовки вихователя до формування просторово-часових уявлень дітей дошкільного віку є науково-прикладне володіння характеристиками й властивостями цих категорій, усвідомлення і розуміння їх значення для всебічного розвитку дитини, фахова готовність до поетапного формування просторово-часових уявлень у дітей різних вікових груп, роз'яснення дітям особливостей відображення простору й часу у природних і соціальних явищах та відповідних поняттях, розкриття специфіки їхнього змісту, уточнення їх сутності та прояву в процесі практичної діяльності дітей дошкільного віку [5, с. 54].

Саме, таким чином, у майбутніх вихователів буде розвиватися синергетичне бачення цілісності буття, спрямованість їх професійної діяльності у майбутнє: важливо не лише формувати у дітей уявлення про простір і час, але й розвивати у них здатність сприймати їх як цінності буття, зокрема формувати й зберігати власний простір своєї життєдіяльності та поважати простір життя іншої людини, цінувати час в умовах швидкозмінного суспільства.

На нашу думку, зміст підготовки вихователя до формування просторових орієнтувань дітей раннього віку має включати: засвоєння студентами характеристик категорії «простір», особливості розвитку дітей раннього віку; засвоєння психологічних особливостей формування просторових орієнтувань дітьми раннього віку; оволодіння психологічним, педагогічним і методичним інструментарієм формування просторових орієнтувань дітей раннього віку у різних видах діяльності.

Майбутній вихователь має бути готовим моделювати освітній процес з дітьми раннього віку відповідно до їх потреб та можливостей. Для розвитку просторових орієнтувань у дітей раннього віку майбутньому вихователю слід бути готовим взаємодіяти з ними: разом розглядати, порівнювати, слухати, дивуватися, «відкриваючи» разом з дитиною властивості знайомих і незнайомих для неї предметів, їх розміщення в просторі; використовувати різні способи обстеження; організовувати широке експериментування з різним матеріалом. В процесі практики студентам необхідно навчитися організовувати діалоговий формат взаємодії з дітьми раннього віку, враховувати темпоритм їх життєдіяльності; набути здатності проектувати освітнє середовище в групах раннього віку, доцільно варіюючи його, використовувати принцип мобільності, враховуючи психофізичні особливості вихованців: їхню потребу в конкретизації, унаочненні інформації, забезпечуючи більш широкі можливості для різних видів діячої активності.

Майбутньому вихователю слід враховувати, що організація життєдіяльності, освітнього середовища в групах раннього віку має створювати можливості для формування просторових орієнтувань у різних видах діяльності (комунікативно-мовленнєвій, сенсорно-пізнавальній, руховій, художньо-естетичній, предметно-ігровій).

Висновки. Таким чином, проблема формування просторових орієнтувань дітей раннього віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти у майбутніх вихователів залишається актуальною й потребує подальшого вирішення. Проведене дослідження не охоплює всі аспекти означеної проблеми. Можливими напрямками подальших досліджень є розробка методичного інструментарію у підготовці майбутніх вихова-

телів до формування просторових та часових орієнтувань дітей раннього віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, створення

алгоритму різних дидактичних ігор, що спрямовані на вдосконалення оволодіння дітьми цими уявленнями.

ДЖЕРЕЛА:

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : [монографія]. К. : Світич, 2006. 304 с
2. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія / С. А. Васильєва, Н. В. Гавриш, В. В. Рагозіна. за наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький : ІМЕКС-ЛТД, 2021. 226 с.
3. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 579 с.
4. Гавриш Н. В. Освіта і виховання дітей раннього віку — пріоритетний напрям освітньої політики. Вісник НАПН України, 2021, 3(2). С. 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-9>.
5. Голота Н. М. (2017) Особливості фахової підготовки вихователів до формування просторово-часових уявлень дітей дошкільного віку. Педагогічний процес: теорія і практика (4(59)). С. 52-57.
6. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: [Монографія]. Одеса, 2018. 239 с.
7. Освітня діяльність у групах раннього віку : навч.- метод. посіб. / Оксана Леонідівна Дурманенко. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 188 с.
8. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування : колективна монографія / за ред. В. М. Чайки, О. І. Янкович. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. 232 с.
9. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 — «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 — «Дошкільна освіта». Міністерство освіти і науки України, Київ, 2019. 20 с.
10. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / за ред. Т. О. Пироженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.

REFERENCES

1. Bielienska H. V. (2006) *Vykhovatel ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia : [monohrafiia]. [Educator of preschool children: becoming a specialist in learning conditions: [monograph]]* K. : Svityc. 304 s. [in Ukrainian]
2. *Vykhovannia ditei rannoho viku v zakladakh doshkilnoi osvity riznykh typiv: monohrafiia / [Education of young children in preschool education institutions of various types: monograph]*. S. A. Vasyliieva, N. V. Havrysh, V. V. Rahozina. za nauk. red. N. V. Havrysh. Kropyvnytskyi : IMEKS. LTD, 2021. 226 s. [in Ukrainian]
3. Havrysh I. B. (2006) *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti : [Theoretical and methodological bases of formation of readiness of future teachers for innovative professional activity] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Harkiv, 579 s. [in Ukrainian]*
4. Havrysh N. V. (2021) *Osvita i vykhovannia ditei rannoho viku — priorytetnyi napriam osvitnoi polityky. [Education and upbringing of young children is a priority area of educational policy]*. Visnyk NAPN Ukrainy, 3(2). S. 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-9>. [in Ukrainian]
5. Holota N. M. (2017) *Osoblyvosti fakhovoi pidhotovky vykhovateliv do formuvannia prostоровo-chasovykh uavlenn ditei doshkilnoho viku. [Peculiarities of professional training of educators for the formation of spatial and temporal concepts of preschool children]*. Pedagogichni protses: teoriia i praktyka (4(59)). S. 52-57. [in Ukrainian]
6. Hrama N. H. (2018) *Sensornyi rozvytok ditei rannoho viku: teoriia i praktyka: [Monohrafiia]. [Sensory development of young children: theory and practice: [Monograph]]*. Odesa. 239 s. [in Ukrainian]
7. *Osvitnia diialnist u hrupakh rannoho viku. [Educational activity in early age groups] : navch.-metod. posib. / Oksana Leonidivna Durmanenko. Lutsk : FOP Mazhula Yu. M., 2022. 188 s. [in Ukrainian]*
8. *Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv pochatkovoї ta doshkilnoi osvity: stratehii reformuvannia : kolektyvna monohrafiia [Training of future specialists in primary and preschool education: reform strategies: collective monograph] / za red. V. M. Chaiky, O. I. Yankovych. Ternopil : Osadtsa Yu. V., 2019. 232 s. [in Ukrainian]*
9. *Standart vyshchoї osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 01 — «Osvita/Pedahohika», spetsialnist 012 — «Doshkilna osvita». [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor) level, field*

of knowledge 01 — «Education/Pedagogy», specialty 012 — «Preschool education»]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv, 2019. 20 s. [in Ukrainian]

10. Stanovlennia vnutrishnoi kartyny svitu doshkilnyka : monohrafiia. [Formation of the inner picture of the preschooler's world: a monograph]. / za red. T. O. Pirozhenko. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. 236 s. [in Ukrainian]

Golota N., Karnaukhova A.

FEATURES OF THE PREPARATION OF EDUCATORS FOR THE FORMATION OF SPATIAL ORIENTATIONS OF CHILDREN OF EARLY AGE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Abstract. The article examines the essence of the concept of "spatial orientation" and its components; features of the formation of spatial orientations in young children. The results of research on the preparation of educators for the formation of elementary mathematical concepts of early and preschool children in the educational process of a preschool education institution have been analyzed. It was noted that the modern system of preschool education needs a highly qualified teacher capable of effectively shaping the spatial orientation of young children in the educational process of a preschool education institution, taking into account the extreme importance of spatial concepts for the development of a child. The basis of the theoretical and philosophical foundations of the professional training of the future teacher for the formation of spatial ideas of early and preschool children is defined, the content of the teacher's training for the formation of spatial orientations of young children is outlined, which involves students' assimilation of the characteristics of the «space» category, knowledge of the psychophysiological characteristics of the development of young children; assimilation of psychological features of the formation of spatial orientations by young children; mastering the psychological, pedagogical and methodical tools for the formation of spatial orientations of young children in various activities.

Keywords: young children; preschool education institution; educational process; training of educators.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2023

Прийнято до друку 25.11.2023